

Til Stjórnar Sambands íslenskra sveitarfélaga
Borgartúni 30
105 Reykjavík

Selfossi 14. apríl 2023

Efni: Skipulag skógræktar – ábyrgð sveitarstjórna

Inngangur

Á undanförunum misserum hafa verið sett fram stórtæk áform um að auka skógrækt hér á landi. Þessum áformum er það yfirleitt sameiginlegt að þau eru sett fram sem aðgerðir gegn loftslagsbreytingum. Fyrir liggur jafnvel áhugi og vilji erlendra aðila til að hefja stórfellda skógrækt hérlendis í þeim tilgangi. Með nútíma vélvæðingu við jarðvinnslu og plöntun er víða hægt að ná miklum afköstum í skógrækt. Með skógrækt er hægt að byggja upp kvóta sem verður söluvara sem samsvarar því kolefni sem binst við ræktun skógarins. Fyrirtæki með neikvætt kolefnisspor virðast því geta keypt sér nokkurs konar aflátsbréf frá þeim aðilum sem hafa jákvæða stöðu í því uppgjöri. Því er að mörgu að hyggja í þessum efnum fyrir sveitarstjórnir sem fara með skipulagsvald hver á sínu svæði.

Því verður ekki á móti mælt að skógrækt hefur margháttað áhrif á umhverfið. Vafalaust sýnist sitt hverjum hvort þau áhrif séu jákvæð eða neikvæð. Mikilvægt er að átta sig á að ræktun skóga gerbreytir ásýnd lands og þeim vistkerfum sem fyrir eru. Þetta á ekki síst við um skóga með hávöxnum framandi tegundum eins og alaskaösp, sitkagreni og stafafuru. Í þessu sambandi skiptir miklu að áhrif skógræktar á sitt nánasta umhverfi koma ekki fram fyrir en skógurinn vex upp. Þau munu því ekki sýna sig að fullu fyrir en eftir allnokkra áratugi.

Skógrækt – samkeppni um land

Talið er að skógur (ræktaður 0,5% og náttúrlegur 1,5%) þeki nú um 2% af flatarmáli Íslands. Það þykir ekki mikið og margir telja mikla nauðsyn á að gera þar bragarbót. Í þessari tölu er ekki talinn trjágróður í þéttbýli, við frístundabyggð eða skjólbelti né skógarlundir á bændabýlum. Það má því fullyrða að heildarskógarþekja landsins sé vanmetin. Til ársins 2040 er stefnt að því að auka skóga um 30% (600 km²) en það þýðir að stofna verði til skóga á um 30 km² [árlega](#). Um 67% landsins liggja ofan 300 metra [hæðarlínu](#). Þar verður víðast hvar ekki ræktaðir miklir skógar af veðurfarslegum ástæðum. Neðan 300 m eru veðurfarsleg skilyrði til skógræktar erfið á ákveðnum svæðum, svo sem á norðanverðum Vestfjörðum og á nyrstu skögum norðanlands. Þá eru ýmis svæði neðan 300 m sem eru óhentug til skógræktar, svo sem skriður og klettur, og ekki verður skógur ræktaður í vötnum eða ám.

Neðan 300 m, þar sem skógræktarskilyrði eru hvað best, er vaxandi samkeppni um land. Þar er stærstur hluti ræktaðs lands, þéttbýli, frístundabyggð, vegir og helstu samgöngumannvirki. Þar eru einnig svæði sem njóta sérstakrar verndar samkvæmt náttúruverndarlögum, svo sem votlendi, nútímahraun og hverasvæði og svæði sem eru búsvæði ýmissa fuglategunda sem við Íslendingar, samkvæmt alþjóðasamningum, berum ábyrgð á, svo sem heiðlóu og spóa.

Útsýnið er verðmæt náttúruauðlind

Ísland er mikið og vaxandi ferðamannaland. Erlendir ferðamenn sækja í auknum mæli í að njóta íslenskrar náttúru. Ferðamannageirinn er orðinn einn af þremur mikilvægustu atvinnugreinum á Íslandi. Hlutdeild hans í þjóðarframleiðslu er um 25%. Vegna ómengaðs og hreins lofts er útsýnið á Íslandi einstakt í sinni röð og líklega er útsýni ein vanmetnasta auðlind landsins. Síðbreytilegt útsýni innan sama dags, milli daga, milli árstíða og landshluta er meðal annars það sem erlendir ferðamenn sækja í að upplifa.

Því miður eru líkur á að ef áform um sívaxandi skógrækt á Íslandi ganga skipulagslítið eftir muni orðspor Íslands sem ferðamannalands fara halloka. Útsýni á landinu mun minnka eftir því sem tímar líða ef ekki er hugað að þeirri hlið málsins áður en framkvæmdir við plöntun skóga hefst. Því þarf að skipuleggja staðsetningu lands sem tekið verður undir skógrækt út frá hvaða áhrif fyrirhugaður skógur muni hafa á ásýnd landsins og á útsýni á viðkomandi landsvæði að 50 til 100 árum liðnum. Þá þarf að huga sérstaklega að því hvort trén muni valda því að snjór safnist við vegi og hindra þannig umferð og auka kostnað við snjómokstur. Ekki má heldur gleyma að tré geta beinlínis verið hættuleg umferð, t.d. þar sem þau byrgja sýn við gatnamót. Langtímasjónarmið þurfa að vera regla þegar unnið er að skipulagi lands.

Áberandi mistök við staðsetningu skóga eru þegar til staðar

Ljóst er að mistök hafa þegar verið gerð í þessum efnum. Á undanförunum áratugum hefur útsýni af vegum við fjölsóttu ferðamannastaði og til áhugaverðra kennileita í landslagi víða verið skert með því að trjám hefur verið plantað á röngum stöðum. Staðan þar mun einungis fara versnandi enda þótt ekki verði við bætt. Má til dæmis nefna útsýni til Skógafoss af þjóðveginum, útsýni til Heklu af þjóðveginum milli Hellu og Hvolsvallar, útsýni til Heklu og Tindfjalla af veginum frá Skálholti að Geysi. Útsýni yfir bugðurnar í Reykjadalssá af hálsinum áður en komið er að Kleppjárnareykjum og útsýni yfir hamraborgir og fjölbreytilegt landlag á leið norður frá Borgarnesi er að hverfa. Til þess eru mistökin að læra af þeim og forðast að endurtaka þau. Meðferð lands skiptir einnig miklu máli. Í því sambandi má minna á að land sem er vaxið birkikjarri verður allt að því ófært yfirferðar fyrir gangandi fólk þegar bikið fær að vaxa óáreitt áratugum saman, s.s. vegna minna beitarálags.

Mikilvægt að læra af reynslunni

Alaskalúpínu var sáð víða um land á liðnum áratugum, oft af meira kappi en forsjá. Nú er almennt viðurkennt að þar hafi verið farið offari. Reynsla síðustu ára bæði hér á landi og erlendis bendir til þess að trjátegundir sem notaðar eru hér í stórum stíl í skógrækt, eins og sitkagreni og þó sérstaklega stafafura, geti reynst ágengar og verði því illviðráðanlegar þegar tímar líða. Val á tegundum til skógræktar er því afar mikilvægt og ber því að hafa varúðarregluna að leiðarljósi.

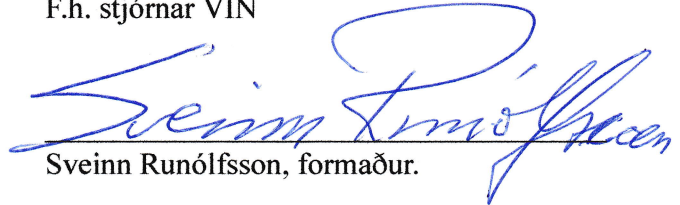
Að endingu

Þeim sem fara með skipulagsmál er falin mikil ábyrgð og ákvarðanir þeirra ráða miklu um hvernig vistkerfi og ásýnd landsins mun mótast til framtíðar. Hér að ofan eru dregin saman nokkur atriði sem við hjá Vinum íslenskrar náttúru viljum vekja athygli á. Við leggjumst ekki gegn skógrækt en teljum mikilvægt að menn átti sig á því að með stórfelldri skógrækt, einkum með framandi hávöxnum trjátegundum, er verið að gerbreyta íslenskri náttúru. Þar skiptir

skipulagning gríðarlega miklu máli og að þar sé unnið af vandvirkni og með langtímasjónarmið í huga. Einkunnarorð okkar eru: Rétt tré á réttum stað.

VÍN óskar vinsamlegast eftir því að stjórn Sambandsins sendi afrit af þessu bréfi til allra sveitarstjórna í landinu. Jafnframt að þessi mál verði sett á dagskrá næsta þings sveitarfélaganna.

F.h. stjórnar VÍN

Sveinn Runólfsson, formaður.